

„Az Úr letörli a könnyet minden arcról”

Gyászfeldolgozás egy plébániai ifjúsági közösségben

E tanulmány eredetileg szakdolgozatként, de nem titkolt módon, kifejezetten lelkipásztori útkeresés céljából készült. Az írás egy konkrét, fiatalokból álló plébániai csoport életében bekövetkezett tragikus életesemény – egyik társuk hirtelen elvesztése – és az ennek feldolgozását segítő lelkigondozás, lelkipásztori vezetés ismertetésén keresztül igyekszik bemutatni a csoportos lelkigondozás lehetőségeit a liturgia mint lelkigondozói eszköz által. Kitér a gyász, különös tekintettel a serdülőkori gyász sajátosságaira, melyek egy ilyen lelkigondozói gyakorlat során mindenképpen szem előtt tartandók. Az eredményes lelkigondozás alapfeltétele a lélektani sajátosságok ismerete.

Továbbá felhívja a figyelmet az e gyakorlathoz kapcsolódó lelkipásztori nehézségekre, és igyekszik utat keresni a leküzdésükhöz. Fontosnak tartja megemlíteni, hogy a mindennapos pasztorális gyakorlatban komoly lehetőségei vannak a mentálhigiénés szemléletű lelkipásztori szolgálatnak, melynek eredményessége kézzelfogható.

Konklúzióként leszögezi, hogy az igazi eredményt mindenféle emberi ügyességen és módseren túl az Istennel történő együttműködés biztosítja.

Kulcsszavak: serdülőkor, halál, gyász, közösségi lelkigondozás, liturgia.

Amikor diakónusszentelésem előtt a prefektusom megkérdezte, hogy a pasztoráció mely területétől tartok leginkább, akkor azt mondtam, hogy az ifjúsági csoportok és a haldoklók lelkipásztori vezetése, ellátása „ismeretlen és bonyolult számomra”.

Ma már, tizennégy papi évvel a hátam mögött egészen másképp látom a szolgálat e két területét. Nyolc év iskolai – ebből két év iskolalelkészi –, valamint évtizednyi plébániai szolgálat után kijelenthetem, nem félelmetes egyik sem, és bár sok szempontból valóban titokzatos, éppen ezért izgalmas. Nem bonyolult, inkább összetett, kihívásokkal teli, s ha jól közelítünk a lelkipásztori területek adta személyekhez, akkor rajtuk keresztül az emberi életnek, múltnak, jelennek s talán a jövőnek (pontosabban szólva az örök életnek) a titkai is feltárulnak előttünk, nem is szólva önmagunk még mélyebb megismeréséről.

Jelen írásomban szeretném bemutatni a plébániai ifjúsági lelkipásztorkodás egy általam végzett mentálhigiénés-lelkigondozói szemléletű gyakorlatát egy csoport konkrét élethelyzetén és annak lelkipásztori-lelkigondozói kísérésén keresztül.

Klienscsoportom az egyik egyházközség (melynek szolgálatát egykor elláttam) megismerkedésünkkor hat főből álló ifjúsági csoportja, egy elsőáldozó koruktól (akkor már közel nyolc éve) együtt lévő, immár középiskolás korosztályba tartozó, igazi baráti társaság volt. Lelkipásztor elődöm nem foglalkozott velük, kulcsot kaptak az épülethez, de különösebb lelki segítségre nem számíthattak.

Egy nap tragikus esemény történt: a csoport egyik meghatározó tagja, egy igazi vezér-egyéniség közlekedési balesetben meghalt. A többieket rendkívül megviselték a történetek. Gyorsan világossá vált, hogy a gyász folyamatát egyéni és csoportszinten egyaránt kezelni kell. Erről a gyászkísérésről, a közös és egyenkénti lelkgondozói folyamatról szeretném megosztani tapasztalataimat.

GYÁSZ ÉS LELKIGONDOZÁS

„Úgy gazdálkodj, mintha földed ezer évig művelhetnéd. Élni pedig úgy élj, mintha holnap meg kellene halnod” (sírfelirat egy anglikán templomban).

Nem egyszerű úgy tekinteni a halálra, mint az élet integráns részére. A keresztény tradíció szerint (s más vallási és filozófiai rendszerekben is) a halál gyakran egyike az élet „végső” dolgainak; nem abban az értelemben, mintha a végső esemény lenne, hanem olyan, az egész életen végighúzódó szálát jelentve, amelyben a „végsőnek az az értelme, hogy a halál és a veszteség közelségét és valóságát olyan dimenzióként ismerjük fel, amire vetítve az életet teljesebb módon élhetjük”.¹ Erre a pontra nem könnyű eljutni, hosszú út vezet idáig, melyet kikerülhetetlenül végigkísér a halál, az elmúlás gondolata.

A halállal való szembenézéssel kapcsolatban még egy fontos dolgot ki kell jelentenünk. A „depressziósnak, levertnek érzem magam” kifejezések az imént idézett *Ian Ainsworth-Smith* anglikán lelkész szerint azt jelentik: „üres vagyok, nincs bennem érzélem”. Ezzel szemben a „bánatot érzek, és ki is mutatom” a bármiféle veszteséggel való szembenézés nagyon is normális, de gyakran nem megfelelőképpen megérett része. Nagyon kevés ember emlékszik gyermekkorából pozitív szomorúságélményekre. Sokkalta gyakoribb, hogy az érthető szomorúságot az „önmagában való bűnös elmerüléssel” azonosítják. A „ne szomorkodj!” vagy „ne mutasd, mit érzel!” módszere kibírhatatlan nyomás alá helyezi a gyászolót azzal, hogy elvárja tőle: váljon mássá, mint amilyen ő maga. Mutasson olyan „arcot”, amelyről végül már ő is elhiszi, hogy az az egyedüli, mások számára is elfogadható „maszk”.² Pedig a szakterület képviselőinek egybehangzó véleménye, hogy az érzelmeket meg kell engedni a gyász feldolgozása során, s fontos, hogy segítőként megfelelő közeget és lehetőséget biztosítsunk az érzelmeik kimutatásához és kezeléséhez.

A Bibliában jelentős témaként jelenik meg a gyász. Pontos menetrendjét és leírását találjuk meg az Ószövetségben: a gyászolók hamut szórtak a fejükre, megszággatták ruhájukat, böjtöltek stb. Mindez egyáltalán nem pusztán séma vagy üres forma volt, hanem a holtpontra átsegítő viselkedési minta, mely hozzásegítette a gyászolót a gyász fájdalmanak elviseléséhez, feldolgozásához. Modern korunkban sok tekintetben – nemcsak a halál és a gyász, hanem az élet és számos jelensége vonatkozásában is – már nem léteznek ilyen viselkedési minták. Az Újszövetségben egyrészt Jézus esetében figyelhetők meg bizonyos gyászreakciók, gyászmozgások (például Jeruzsálem megsiratása, mert hitetlensége miatt el kell vesznie; valamint Lázár esete is tanulmányozható a gyász szempontjából, amikor Jézus könnyeiről is olvasunk, arról, hogy együtt sírt a gyászolókkal, és nagyon erőteljes

1 I. AINSWORTH-SMITH: Szembenézni a halállal – engedni elmenni, in JELENITS I. – TOMCSÁNYI T. (szerk.): *Egymás közt egymásért*, HÍD, Budapest, 1990, pp. 189–193. ■ 2 Uo.

kifejezések olvashatók a Jn 11-ben, tudniillik Jézus a lelkében felindult, megrendült, feldúlt volt); másrészt tanulmányozható még a tanítványok gyászja is, miután látták a Mestert „elveszni”. Idézhetők Pál apostol szavai is, aki a sírókkal való együttérzésre biztat (Róm 12,15: sírjatok a sírókkal).³

A liturgia (értve ezen mindazon „szent cselekményt”, mely megfelelő szertartásrend szerint zajlik) elsősorban kultusz és nem lelkigondozás, ugyanakkor természeténél fogva pszichohigiéniai hatást fejt ki, ahogy maga a vallás is fontos pszicho- és szociohigiénés jelentőséggel rendelkezik. Az istentisztelet (tulajdonképpen a liturgia fogalma kibővítve, tágabban értelmezve) a hit ritualizált ábrázolásaként egy hitközösség önértelmezésének kifejeződése, és egy bizonyos ön- és istenképből támad, amelyet egyszerre ápol és hagyományoz, úgy, hogy körforgás keletkezik a kultusz és a teológia, valamint a teológia és a kultusz között. Egy vallás és kifejezésformái így kultúrtörténetileg meghatározottak, és a maguk részéről meghatározzák a kultúrát, amelyhez tartoznak, vagy éppen egy idegen kultúrát is, amelybe bevitetnek.⁴ Nincs ez másképp a halál és a gyász kultúrájával kapcsolatban sem.

A gyász feldolgozását segítették régebben a siratók, a virrasztás, a nyitott ravatal, a halotti tor, a fekete viselet stb. A rítusok, szokások közös (nagy családi, faluközösségi) követése kifejezte az összetartozást. Az íratlan törvényként elvárt szokások betartása – amellet hogy kötelezett – támaszt, erőt nyújtott kívülről is, amikor az ember lelkében a szétesettség, a kiúttalanság érzése uralkodott. A közösség – miközben elvárta a gyászt – formai és időbeli keretet is adott.

Minden rítus mögött többnyire ősi, mély értelmű szimbólumok állnak, melyek – ha nem is értjük őket pontosan – ha jók, erősen hatnak az érzelmeinkre, tudattalanunkra, ösztönvilágunkra. Az ember figyelme a haláltól való érintettség állapotában a lét nagy kérdései felé fordul. A szimbólumoknak, jelképeknek különös erejük van ekkor, rendkívüli intenzitással közvetíthetik a mögöttük rejlő tartalmat. Sajátságuk, hogy könnyebben eljutnak a „lélek közepéhez”, mint a fogalmi gondolkodás, kifejezőmód.

A régi szokásrendszer átalakulásával a társadalom attitűdrendszere is megváltozott. A nyugati világot érintő társadalmi változás, a materiális értékek szerepének felerősödése, az erőltetett urbanizáció stb. mindenhol próbára tette, kikezdte az emberi közösségeket, szokásokat, rítusokat. Nálunk azonban a második világháború utáni évtizedek emberidegen ideológiája tudatosan is pusztított olyan lelki, közösségi gyökereket, amelyek hiánya mai napig ható negatív következményekkel járt. És sajnos nem pusztán a szokások, rítusok átalakulásáról van szó, hanem azok kihalásáról, elvesztéséről is. Ha létrejönnek is újak, fennmaradásuk feltétele, hogy rendelkezzenek az ember pszichés, szociális és spirituális igényeit kielégítő korábbi rítusok jellemzőivel, nevezetesen tudatosítsák a veszteséget, jelezzék a megszokott életforma átmeneti megszakadását, segítsék az érzések őszinte kifejezését, tartsák keretek között a gyászt.⁵

A gyászolók lelkigondozásához a lélektani felismerések felhasználására éppúgy szükségünk van, mint a hídépítőknél a statikai törvények ismeretére. A gyászolók lelkigondozása

3 Vö. RIBÁR J.: Gyászolók lelkigondozása, in JELENITS I. – TOMCSÁNYI T. (szerk.): *Egymás közt egymásért*, i. m. pp. 194–251. ■ 4 D. STOLLBERG: Lelkigondozás és istentisztelet, in M. KLESSMANN (szerk.): *A klinikai lelkigondozás kézikönyve*, Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen, 2002, pp. 209–216.

■ 5 CSERI P.: Gyász a változó világban, *Embertárs*, 2003/1., pp. 87–93.

valóban hasonlít a híd építéséhez, hiszen többszörös értelemben is hidat kell építenünk a gyászoló és környezete között, a gyászoló és önmaga között, valamint a gyászoló és az elhunyt között. Ez utóbbi azt jelenti, hogy a gyászolónak el kell tudnia jutni odáig, hogy elfogadja az elhunyt személyét. Nem elfelejtenie kell, hanem beépíteni újraalkotott világába, ami egyben a visszatalálást is jelenti környezetébe.⁶

Sajnos még egyáltalán nem általános a hazai lelkipásztori körökben a lélektan tudományára és eredményeire épülő lelkigondozás. Sok pap támadja a pszichológiát, valamiféle bűnös áltudományként igyekezve beállítani. Éppen ezért minél hevesebb támadás éri a lélektan eredményeinek becsületes felhasználását, annál fontosabb e sokat támadott eredményeket felhasználni, és ezen az alapon tájékozódni. És minél inkább támadják a lélektan eredményeit felhasználó lelkigondozást, annál sürgetőbb azokat integrálni az egyházi lelkigondozásba. Elkötelezett lelkigondozásra van szükség, és ez az elkötelezettség kettős: egyrészt a Biblia (és az egyházi tanítás), másrészt a lélektan tudománya felé. A lelkigondozó lelkipásztor bátran bízhat abban, hogy Isten Szentlelke fel tudja használni értelmét, tudását, képességeit és idejét arra, hogy kliensének a lehetőségeihez képest, Isten szeretete által a legjobb módon nyújthasson segítséget. Viszont ezzel egyáltalán nem ellentétes a lélektan felismeréseinek felhasználása a lelkipásztori szolgálatban, sőt pontosan e segítő munkát támogatja, mintegy nélkülözhetetlenül.⁷

A SERDÜLŐKORI GYÁSZ

Születésünktől az egyik legalapvetőbb létszükségletünk, hogy valaki számára jelentsünk valamit, tartozunk valakihez, és fontosak legyünk egymás számára. Minél többet jelent számunkra a másik, annál értékesebbnek tartjuk a kapcsolatot, és minél inkább magunkba fogadjuk a másik szeretetét, annál inkább válik ő maga saját sorsunk, „lelkünk” részévé. Gyakran átéljük, hogy valakit mindenki másnál jobban szeretünk, és személye még a saját életünknel is fontosabb. Az anya-gyermek egységnek is ez a mély szeretetkapcsolat a lényege. Az az érzés, amelyet a szeretet képvisel, személyiségünk legteljesebb értékelését teszi lehetővé. Mások irántunk való szeretete és saját viszontérezéseink alapján tudjuk meg, mit jelentünk, miképpen vagyunk fontosak a világban. A szeretet, elfogadás hiánya hiábavalóságunk, feleslegességünk bizonyítékeként hat vissza személyes létünkre. Nemegyszer meg kell tapasztalnunk, hogy az elhallgatott szeretet hiánybetegségekben, azok gyógyításában éri el pótlását, kifejezését.

Életünk során az érzelmi kötelék történeti szálai összefonódnak. Az együttes élmények és közös sorseseemények oly szorossá válnak, hogy elképzelhetetlenné teszik az elvesztés, csalódás, elválás átélését. A lelki rendszerben az én szerves részévé válik a másik, elvesztése így magának az énnak, épségünk tudatának megcsonkulását jelenti. A halálban beteljesülő végső és jóvátehetetlen veszteség, szeretteink elvesztése szükségszerűen indítja el a lelki folyamatok krízisét. Ennek lezajlását és megoldási útját képviseli a gyász.

Bár a temetési szertartással minden kultúra igyekszik rituálisan ellátni a veszteségben verődő, szenvedő ember gyászszükségletét, a végső búcsú szociális arculata csak homlokzat

6 Vö. RIBÁR J.: Gyászoló lelkigondozása, i. m. ■ 7 Vö. M. DIETRICH: *Handbuch Psychologie und Seelsorge*, Brockhaus, Wuppertal, Zürich, 1989, pp. 9–28.

marad, amely mögött a lelki folyamat egyénileg változó. Úgy látszik, hogy a halál közel engedése önmagunkhoz és a megfelelő elbúcsúzás a gyász elengedhetetlenül szükséges és szerves része. A mai világunkban megtapasztalható halálkultúra általában sajnos pontosan ezt lehetetleníti el számunkra. Még kevésbé engedi meg azt, hogy a gyermekek megfelelő módon találkozassanak szeretteik elvesztésének búcsúeseményeivel. Mai kultúránk a felnőtt gyászán túl tulajdonképp a temetési rítusokat is elzárja a gyermek elől, ezzel próbálva „megvédeni” a lelki megterheléstől. Pedig ezek átélésére nagyon is szüksége volna a gyermeknek, hiszen saját gyászreakcióját környezetének, családjának, hozzátartozóinak viselkedéséből meríti, követi és mintázza.⁸

A serdülőkor határait általában 13 és 19 év között húzzák meg, bár pontos elhatárolása nem könnyű, mert az ember egész élete során fejlődik. *Oerter és Montada* a 10 és 21 év közötti életszakaszt tartja a fiatságnak. Ebben az időszakban megkülönböztetik az előpubertást (10–14 év), amellyel kapcsolatban külön kiemelik az „átmenetet” (12–14 év); ezután jön a „korai serdülőkor” (14–18 év), végül pedig a „késői serdülőkor” (18–21 év).⁹ *Erikson* a 12. és 18. életév közé teszi a kamaszkort, melynek pszichés krízise „a személyiség építése a személyiségzavarral szemben”, erénye a hűség, legfontosabb kapcsolati köre pedig a kortársak csoportja.¹⁰ Lelkigondozói szempontból ezt feltétlenül figyelembe kell venni.

A serdülő (különösen is az adolescencia második felében járó) fiatal sok szempontból különleges életkorban van. Metafizikai spekulációit az élet, halál, igazság, végtelen stb. problémái, az élet értelmének keresése, önmaga megértése, az életben betöltött hely fellelése, identitása felépítésének szándéka mozgatja.¹¹ Erikson a személyiség kialakulása időszakának nevezi ezt az életszakaszt. Ebben az időszakban (12 és 18 éves kor között) a kamasz megpróbál átlépni a gyermekkorból a felnőttkorba. Gyakran tesz fel az önazonosságára vonatkozó kérdéseket: „Ki vagyok én?” „Mit keresek itt?” „Mi lesz belőlem?”¹² E kérdések alapja az önismeret, önmaga megismerésének vágya, és ezeket veszik körül a világ és a többi ember megértésének létet érintő és a látható, kézzelfogható, érzékelhető valóságon túli problémái.

A haláltudat is ebben a korban ölt valós arculatot. Az élet éppen a végességben válik igazán értékessé, jóllehet a vég távolinak és valószínűtlennek tűnik a serdülő számára. Tudja, hogy a létezésnek valós határai vannak, világképében helyére kerül a halálgondolat, de élete tervezésének lelkesítő távlatkeresésében még nem tudja reálisan szemlélni a halál elkerülhetetlen valóságát, hiszen célja *lenni* valakinek, s megosztani másokkal a létezését.¹³

A korábbi gyermeki időszakokban a haláltudat körvonal nélküli és rejtélyes, valójában kialakulatlan, a halálfélelmek viszont áthatják a spekulációkat. Az adolescencia kora azonban racionálissá teszi, beérleli a haláltudatot. A félelmek nem a halál szükségszerű

8 BAGDY E.: Határmezsgyén. A halál és a gyász, in JELENITS I. – TOMCSÁNYI T. (szerk.): *Tanulmányok a vallás és lélektan határterületeiről*, SE–Párbeszéd (Dialogus) Alapítvány, Budapest, 2003, pp. 202–227. ■ 9 BENKŐ A. – MARTOS T.: Serdülők és szülei kapcsolatáról, vallási és egzisztenciális értékeiről, in HORVÁTH-SZABÓ K. (szerk.): *Vallásosság és személyiség*, PPKE BTK, Piliscsaba, 2007, pp. 173–224. ■ 10 E. ERIKSON: *Identity and The Life Cycle*, W. W. Norton & Company, Inc., New York, 1994, pp. 51–107. ■ 11 BAGDY E.: Határmezsgyén, i. m. ■ 12 M. LINN SJ – S. FABRICANT – D. LINN SJ: *Életünk nyolc szakaszának a gyógyítása*, Marana Tha 2000 Alapítvány, Budapest, 2002, pp. 111–134. ■ 13 DEBRECENYI K. I. – TÓTH M.: *Életesemények a pásztori lélektan és a filozófia tükrében*, SE Mentálhigiéné Intézet–Párbeszéd (Dialogus) Alapítvány, Budapest, 2005, pp. 34–48.

felismeréséhez kötődnek, hanem a jövő bizonytalanságának érzéséből erednek. Az egzisztenciális nyugtalanságnak e néha igencsak viharos időszakát a jövőre irányulás tölti be, a valakivé-valamivé válás, az önmegvalósítás vágya a mozgatóerő. E nyugtalanság vezet a kíváncsiságot és érdeklődést a dolgok elrendező, rendteremtő értékelésére, afelé, hogy a serdülő egyre jobban képes legyen megérteni önmagát. A valós, elfogadható, de távoli és idegen vég csak kerete a létnek, a halál tudata valójában a sajnálatosan szükségszerű igazi felismerése.

Ez a viszonyulásmód hatja át az ifjúkor időszakát is, melyben a saját életnek a vágyak és elképzelések által meghatározott felépítése vezérli a halálhoz fűződő viszonyt is. Azzal, ami szükségszerű, de távoli, talán még kacérkodni is lehet. Kockáztatható az élet, szabad vele virtuskodni, olyan valószínűtlenül távolinak és megfoghatatlannak tűnik a saját halál. E valószínűtlenségi érzés már hosszú előtörténetű egyéni és társas lélektani folyamatok terméke, sokféle elhárítás és tanult, a környezettől átvett bagatellizálás ítéleti szövevénye.¹⁴

KÖZÖSSÉGI LELKIGONDOZÁS: EGY KONKRÉT ESET KRÓNIKÁJA

Lelkipásztorként valójában nagyon kevés módomból volt kifejezetten közösségi lelkigondozást végezni, pontosabban kevés olyan alkalmam volt, amikor közösségben vezethettem olyan közös imát vagy valamilyen liturgiát, amelyre eleve lelkigondozói alkalomként tekinthettem volna. Lelkipásztori munkám, szolgálatom során természetesen sok olyan közös imát, liturgikus akciót vezettem, amelynek lelkigondozói szempontból is jelentősége volt, de – főleg a kisvárosi – plébániai gyakorlatban csak ritkán adatott lehetőségem ilyenre. Szolgálatom során mindig is az egyéni, személyes lelkigondozás volt előtérben a közösségi lelkigondozással szemben, ezért is éreztem minden közösségi jellegű lelkigondozói feladatot nagy kihívásnak. A pozitív visszajelzések viszont arra vezettek, hogy felismerjem: olyan páratlan lehetőségei vannak a közösségben végzett lelkigondozói munkának, amelyeket az egyéni gondozás során nem biztos, hogy sikerül megélni. A közösség olyan pluszerőt jelent, amely az egyéni, négy szemközti találkozásból természetszerűleg hiányzik.

A csoportot, mint említettem, a lelkigondozói folyamat alapjául szolgáló tragikus esemény előtt négy fiú és két lány alkotta, valamennyien tizenöt-tizenhat évesek, akik az évek során igazi közösséggé, baráti társasággá alakultak.

Közülük ketten, Gábor és Juli a helyi gimnáziumba járnak, Gábor építész szeretne lenni, Juli pedig erősen humán beállítottságú, újságírói vagy ügyvédi pályára készül. Csaba és Irén testvérek, szakközépiskolások, a családjuk sok generáció óta mezőgazdasággal foglalkozik, ők is efelé orientálódnak: agrármérnökök szeretnének lenni. Sanyi közgazdasági szakközépiskolába jár, bejáró, mindennap egy-másfél órát utazik.

A csoport hatodik tagja Tibi volt. Szintén gimnazista, a csoport igazi vezéregyénisége. Mindenki számíthatott rá, minden helyzetben próbált segíteni, kereste, hol tehet jót. Rendkívül népszerű volt, nemcsak a barátai, hanem valamennyi ismerőse körében, az „igazi jó gyerek” megtettesítője, ráadásul mindez hallatlan szerénységgel és egyszerűséggel párosult. Tanárai rajongtak érte. A plébánián rendszeresen segített, mindenben lehetett rá számítani.

14 BAGDY E.: Határmezsgyén, i. m.

Igyekezett mindig kedves lenni. Először azt hittem, csak a jólneveltsége miatt. Beszélgetéseinkből derült ki számomra, hol van ellentét a felettes és az ösztönénje között. Kamaszkori lázadását belülről élte meg, és nem mutatta ki, ez viszont rendkívül sok feszültséget generált benne. Elmondása szerint egyetlen olyan „hely” volt, ahol minden feszültségétől meg tudott szabadulni: ha úgy érezte, „elege van mindenből”, motorra pattant.

Kisgyermekkorától rajongott a motorokért, a motorozásért. Ahogy lehetett, azonnal robogóra szállt, előtte éveken keresztül spórolt rá. Büszke volt rá, nagyon óvta, féltette. Többször elmondta, hogy szereti a sebességet, de soha nem volt a megszállottja, mindig nagyon körültekintően közlekedett. Balesete is a motorhoz kötődött: egy fékhibás teherautó halálra gázolta, a helyszínen életét veszítette, alig tizenhat évesen.

Mindenki számára tragédia volt. A családjának, szüleinek, testvérének és minden ismerősének, így az ificsoport számára is. Egy csapásra minden megváltozott. Tibi volt az, aki számon tartotta a többieket, elég volt neki szólni, hogy hol és mikor találkozunk, ő megszervezett mindent. A csoport közös programjainak nagy része is az ő fejből pattant ki. A többiek jól tudták és érezték ezt.

A csoport tagjai gyakorlatilag egyszerre maradtak el a templomból. Addig minden vasárnap ott voltak, segítettek a szolgálatban, felolvastak, ministráltak. Ha nem is mindannyian, de hárman-négyen biztosan. A baleset, pontosabban a temetés után egyiküket sem láttam úgy két hétig. A szokásos heti ifis összejövetelek is elmaradtak, ki ezzel, ki azzal az indokkal mentette ki magát. Nekem hatalmas lelki dilemmát okozott, hogy pont abban a néhány napban, hétben annyi egyéb elfoglaltságom volt (egymásra torlódtól lelkigyakorlatok, közben több temetés, hittanórák folyamatosan, építkezések, renoválások, nagyobb pályázati ellenőrzés stb.), hogy sajnos nem tudtam azonnal megfelelő figyelmet, pontosabban megfelelő időt fordítani a nyilvánvalóan komoly lelki traumával küzdő csapatra.

Körülbelül egy hónappal a temetés után azt mondtam magamnak, lépni kell, segíteni kell, mert láthatóan baj van. Anélkül hogy fel tudtam volna mérni az egyéni helyzeteket, bennem volt az érzés, hogy foglalkoznom kell velük mind csoportban, mind személyesen. Próbáltam felállítani magamban egy lelkigondozói koncepciót, segítői tervet, amely mentén kísérem majd őket, legalábbis ha egyáltalán nyitottak lesznek erre.

Ugyanis megvolt bennem a félelem, hogy társuk elvesztését olyan mély tragédiaként élték meg, amely miatt egyelőre sem egymással, sem velem nem akarnak beszélgetni róla. Erőltetni pedig nem akartam. Ugyanakkor ha nem adok nekik lehetőséget, hogy segítséget kérjenek, soha nem is fognak, és magukra maradnak ezzel a súlyos lelki teherrel. Ezt pedig nem szerettem volna. Pontosán tudom a saját életemből, mit is jelent egy feldolgozatlan ifjúkori gyász cipelése éveken vagy akár évtizedeken keresztül.

Persze sokszor feltettem magamnak a kérdést, vajon nem a saját sebeimet akarom-e begyógyítani a tragédia kapcsán. Valóban a fiatalokat szeretném kísérem a gyógyulás útján, vagy inkább magam akarok ezen az úton járni? Őket akarom kikísérni a gyászból, vagy azt akarom, hogy ők kísérenek engem? Az egész lelkigondozói folyamat során igyekeztem reflektálni ezekre a kérdésekre, gondosan figyelve az áttételekre.

AZ ELSŐ LÉPÉSEK

Mindenkit igyekeztem személyesen megszólítani. Érezhetően örömmel vették a megkeresést. Elutasításra számítottam, de épp az ellenkezőjét tapasztalhattam meg.

Mindegyik csoporttagon látszott, hogy nagyon megviselte az eset. Egyértelműen észrevehető volt rajtuk, hogy egyszerűen nem tudják hova tenni a történeteket, nem tudnak mit kezdeni az érzéseikkel. Miközben beszélgettünk, a könnyeikkel küszködtek, el-elsírták magukat.

Mindannyiuktól megkérdeztem, benne lennének-e valamilyen közös imádságban, vagy inkább csak négyyszemközt szeretnének beszélgetni az esetről. Kivétel nélkül elmondták, hogy ők már nagyon szerettek volna összejönni akár a templomban vagy a plébánián, vagy csak éppen valamelyiküknél, és szerettek volna imádkozni vagy csak beszélgetni, de egyikük sem érezte magát olyan bátornak, hogy ő kezdeményezzen, pláne hogy engem megkeressen egy ilyen kéréssel. Persze erre hiába mondtam volna, hogy felesleges volt a félelem, ismerve magamat nekem sem ment volna az ilyesmi, főleg tizenhat évesen.

Általában azt is megfogalmazták, hogy örömmel vennék, ha találnánk rá módot, hogy személyesen, négyyszemközt is beszélgessünk a helyzetről. A lányok különösen is kérték ezt. Első pillanatra úgy tűnt, őket sokkal jobban megviselték a történetek, mint a fiúkat. Utólag ezt már nem merném kijelenteni.

Megbeszéltük tehát, hogy a hét végén, a szokott időben találkozunk, hogy közösen imádkozzunk Tibiért.

1. Az első közös alkalom: „a fájdalom”

Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?... (Mk 15,34)

Az első közös alkalomra megpróbáltam összeállítani valamiféle liturgiát. Eleve nem szentmisére gondoltam, nem mintha a szentmise nem lehetne a közösségi lelkigondozás eszköze. Természetesen lehet, hiszen a prédikáció hangvétele, az egyes szimbólumok kihangsúlyozása, a színek, a ruhák, az illatok mind „felhasználhatók” közösségi lelkigondozói szempontból. Ugyanakkor az ifik e közös alkalmára mindössze egy szimbólumot vittem át a templomból: a húsvéti gyertyát.

A plébánián tartottuk ezt az alkalmat. A szobát, ahol lenni szoktunk, a lehetőségekhez képest teljesen kiürítettem. A szekrény sor kivételével gyakorlatilag minden bútordarabot kipakoltam még a találkozás előtt, egyedül a húsvéti gyertya maradt a szoba közepén. Elég távol tőle, teljesen szabálytalan alakzatban mécseseket pakoltam egymás mellé a földre, annyiféle színben, ahányan voltunk. Még párnákat készítettem elő, hogy legyen mire letelepedni, hiszen a székeket kivittem a szobából.

Az alkalom a következőképpen zajlott: még az elején, mielőtt az ifjak megérkeztek volna, meggyújtottam a húsvéti gyertyát és a mécseseket. Miután megjöttek, mindenki kiválaszthatta a neki tetsző mécses, amely őt jelképezte. A húsvéti gyertya jelen esetben Tibi szimbóluma volt.

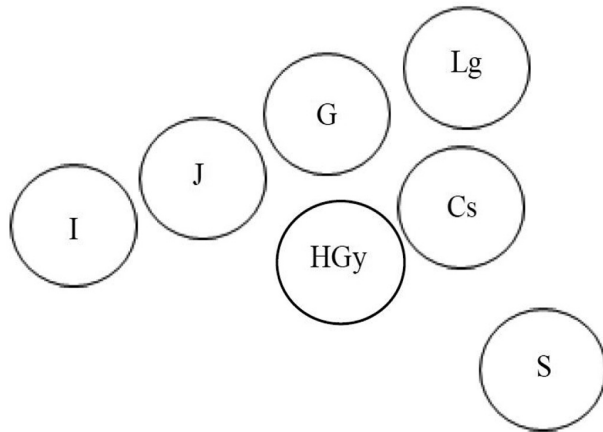
A húsvéti gyertya körül úgy helyeztük el a mécseseket, ahogy szerettük volna, közelebb, távolabb, bárhová, jelképezve a lelki távolságot köztünk és elhunyt társunk között.

Korábban nem gondoltam volna, mennyire fontos szerepe lesz annak, hogy egymáshoz képest hogyan helyezük el a mécseseinket. A mécsesek elhelyezkedéséből tisztán le lehetett olvasni a csoport tagjainak egymáshoz fűződő viszonyait is (lásd az 1. ábrát).

1. ábra
A húsvéti gyertya és a mécsesek elhelyezkedése az első alkalommal

---

Először a Szentírásból olvastam fel egy részletet, nevezetesen a Bölcsesség könyve 4. fejezetének 7–17. versét, majd pár percig gondolatainkba mélyedve csöndben voltunk. Eztán mindenki szabadon imádkozhatott, vagy megoszthatta gondolatait a többiekkel. (Tudtam, hogy ez nem idegen számukra, s nem kell attól tartanom, hogy az imamód ismeretlensége miatt nem fognak tudni megszólalni.)

Ezt követően megkértem a csoport tagjait, hogy a szobában vagy bárhol a plébánián, lehetőség szerint egyedül, de akár többen társulva is írjanak levelet Istennek; írják le mindazt, ami Tibiben fontos volt számukra, mindazt, ami miatt barátjuknak tartották. Írják le bátran az érzéseiket, az érzelmeiket, s ne csak a pozitívakat.

Nem adtam meg időkeretet, mégis nagyjából egy időben, pár perc különbséggel jöttek vissza. Letették a mécseseik alá a leveleiket. Irénke szeme nagyon kisírt volt, a fiúk pókerarcot vágtak, de látszott rajtuk a megrendültség. Juli szintén könnyezett. Leültünk. Gondoltam, mielőtt a húsvéti gyertyát visszavisszük a templomba, még imádkozunk, jelképesen elbúcsúzva Tibitől. De mielőtt bármi elhangzott volna, Csabi feltett egy kérdést:

Cs1.: Atya, bűn az, ha most piszokul haragszok Istenre?

Lg1.: Bűnnek érzed?

Cs2.: Hát nem is tudom. Most mocskosul igazságtalannak tartom őt.

Lg2.: Össze vagy zavarodva.

Cs3.: Igen, nagyon. Mert, atya, tudom én, hogy az Isten amúgy nagyon jó. Szeretem is őt. De ezt azért úgy, ahogy van, megmondom, szemét húzásnak tartottam. Értem én, hogy fiatalon teljes életet, meg minden. De akkor is!

Lg3.: És Istent okolod a történekeért.

Cs4.: Nem is tudom. Olyan rossz ez az egész. Miért kellett annak a barom teherautónak elromlania? Miért, hogy pont akkor, pont ott, abban a pillanatban? Hiszen csak a másodpercek töredékén múltott. Tibi nem volt hibás. Akkor miért neki kellett mégis? Miért nem tett csodát Isten? Jó, tudom, hogy nem így működik, de... *(Itt elkönnyezte magát, és a többi srác is a könnyeit törölgette.)*

Lg4.: Hiányzik a barátod.

Cs5.: Nagyon. Annyi jó tervünk volt a nyárra, meg amúgy is. Soha nem volt ilyen jó barátom, mint ő. *(Valahová a messzibe révedt a tekintete. Nem szólalt meg sem ő, sem a többiek, én pedig hagytam, engedtem a csendet. Itt jólesett a csend.)*

Ezután pár percig csendben ültünk, majd megkértem őket, fogjuk meg együtt a húsvéti gyertyát, és vigyük vissza a templomba. Ők spontán módon nemcsak a gyertyát, hanem a mécseseiket is a kezükbe vették, a levelekkel együtt. Átvittük a templomba a gyertyát, valamennyien bekapaszkodva. A templomban nem a tartójára helyeztük, hanem egyszerűen a főoltár elé. A mécseseket és a leveleket úgyszintén. Utána imádságban elköszöntünk. Istentől is, egymástól is, Tibitől is.

A templomból kilépve szinte valamennyiükből feltört egy nagy sóhaj. Kérdeztem, milyen sóhaj is ez. Valamennyien úgy nyilatkoztak, hogy a megkönnyebbülésé. Arról számoltak be, hogy sokat jelentett nekik ez a közös alkalom, közelebb kerültek ahhoz, hogy rendezzék magukban a helyzetet, el tudják fogadni azt, ami oly nehezen és fájdalmasan ránehezedett a lelkükre.

Többen is kérdezték, hogy az elkövetkezendő napokban ráérnék-e egy kis beszélgetésre. Örömmel mondtam igent.

Mielőtt véget ért volna a csoporttalálkozó, Sanyi rákérdezett, hogy lehetne-e a későbbiekben is valami hasonló közös imát tartani. Kérdését a többiek is helyeselték, s megbeszéltük, hogy egy héttel az első alkalom után találkozunk, és akkor szintén valamilyen liturgiát tartunk majd. Már a kapuhoz közeledve mondták el, hogy egészen más lelkiállapotban mennek haza, mint ahogy eljöttek. Juli bevallotta, hogy nem is igazán szeretett volna eljönni, most nem akart találkozni a többiekkel, félt, hogy a seb még túlságosan fájó egy közös programhoz, de nagyon örül neki, hogy mégis eljött, egyáltalán nem bánta meg.

Bennem nyugalom volt a találkozó után. Láttam, hogy az imádság, a liturgia segítette a fiatalokat a gyászuk feldolgozásában, és ez örömmel, ugyanakkor kíváncsi várakozással töltött el. Nagy várakozással tekintettem az esetleges személyes beszélgetések elé, kíváncsi voltam, hogy benyomásaimon túl vajon a fiatalok is megerősítenek-e abban, hogy jó felé indultunk el közösségi szinten. Az egyéni utakon zajló kísérésnek a közösségi lelkigondozói munka fényében mindig különös atmoszférája van. (Érdekes lenne látni az egyes beszélgetéseket is, de jelen tanulmány terjedelme ezt nem teszi lehetővé.)

Várakozó lélekkel tértem vissza a közösséghez. Úgy érzem, Isten megengedte a szomorúságot, hogy aztán valami új utat mutasson kifelé belőle. Az elhagyatottság kezdeti érzését egyre inkább felváltotta bennem a „ne félj, mert veled vagyok” (Iz 41,10) megnyugtató gondolata.

2. A második alkalom: „a búcsúzás”

Engedj el, mert közeledik a virradat! (Ter 32,27)

A második alkalomra egy héttel később került sor. Ennek az alkalomnak a „liturgiája” rendkívül egyszerű volt. A templomban találkoztunk, közösen leültünk az első padtömbbe. Először zenét hallgattunk, néhány barokk alkotásnak szedtem össze a lassú tételeit. Pár perc zene után együtt imádkoztunk, mindenki a saját szavaival. Utána ismét zenét hallgattunk, de halkán, inkább csak háttérként. Ekkor mindenki levelet írhatott Tibinek. Bármit leírhatott benne, előre elmondtam, hogy nem fogjuk közösen megbeszélni, csak ha valaki külön kéri. Mindenki leírhatja a legféltebb gondolatait is.

Reméltem, hogy a gyászmunkában segítséget fog jelenteni a gondolatok, érzelmek, félelmek „kiírása”, emlékezve arra, hogy nagyon sok benső konfliktusomat úgy sikerült megoldanom, hogy egyszerűen fogtam egy darab papírt, és leírtam mindazt, ami a konfliktus kapcsán bennem volt, a feszültségeimet, a félelmeimet, az érzéseimet, gondolataimat, melyekkel ezáltal is mintegy szembesültem. És mindezek „kiadása” magamból a legtöbbször már fél gyógyulást eredményezett, de mindenképpen hasznos volt az előrelépés szempontjából.

A mindennapi lelkipásztori szolgálatom része a találkozás a gyászolókkal egy-egy temetés kapcsán. Többekben felmerül a kérdés, hogy mit is „kell” leírni a búcsúztatáshoz. Én ilyenkor mindig elmondom nekik, hogy mindent érdemes leírni, amiről úgy érzik, fontos számukra az elhunyttal kapcsolatban. Számtalan esetben jöttek úgy vissza gyászoló hívek, hogy már maga a búcsúztató megírása is rendkívüli megkönnyebbülést jelentett számukra.

A második alkalom fő momentuma is ez volt: tudjunk, merjünk szembenézni a bennünk lévő feszültséggel, és bátran írjuk le mindazt, ami kikívánczik a gondolatainkból. Bőséges időkeretet szántunk a levélíráásra, körülbelül negyven percet. Miután megírtuk a leveleinket, letettük őket az oltárra. Kérdeztem, szeretné-e valamelyikük megosztani a többiekkel azt, amit írt. De miután valamennyien hevesen tiltakoztak, így egyszerűen együtt elimádkoztunk a Miatyánkot, és a második alkalmunk ezzel be is fejeződött.

Elköszönés előtt még egyeztettük, hogy a következő héten is találkozunk, és ismét egy közös imaalkalmat tartunk. Továbbra is felajánlottam, hogy ha valaki egyéni beszélgetést szeretne, jelezze, és természetesen lesz rá lehetőség.

3. A harmadik alkalom: „a remény”

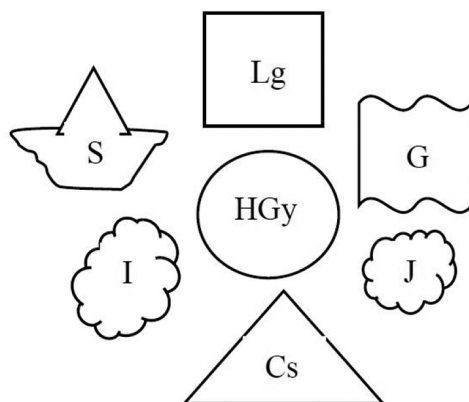
Ne félj, mert megváltottalak, neveden szólítottalak, enyém vagy! (Iz 43,1)

Csaknem két héttel később találkoztunk a plébánián. Az előkészített terem ugyanolyan képet mutatott, mint első alkalommal: a szobában csak az üléspárnák voltak. A húsvéti gyertyát szintén átvittem, de most nem gyújtottam meg. A mécsesek helyett színes papírokat, kis négyzet és téglalap alakú, csomagolópapírokból kivágott lapokat készítettem elő, sokféle színben. Többször is játszottunk ilyet a csoportban, ismerték ezt a fajta „bevezető kört”, amikor ki kell választani egy olyan lapot, amelynek a színe és a mintája megfelel az aktuális állapotnak, hangulatnak. A térben való elhelyezés előtt lehet akár hajtogatni, „origamizni” is belőle valamit, vagy éppen össze lehet gyúrni, de maradhat simán is. Csak hogy

ez is megmutasson valamit „onnan bentről”, szimbolikusan is jelezve a szavakkal talán nehezen összefoglalhatókat. Amikor megérkeztek, mindannyian ki is választottuk a lapocskákat. Ezeket is a gyertya köré helyeztük el. Lényeges volt a papírok elhelyezése, nem is szólva az alakzatokról, amelyek készültek belőle.

2. ábra
A húsvéti gyertya és a papírlapok elhelyezkedése a harmadik alkalommal
(nyitókör)

Érdekesnek találtam, hogy tökéletesen körben helyeztük el a gyertya körül a papírlapokat. Gábor zöldes színű lapot választott, és harmonika alakúra hajtogatta össze. Juli egy főleg kék, apró mintás papírt gyűrt össze, majd elhelyezte a gyertya mellett. Csabi papírcsákót készített egy sima háztartási csomagolópapír-darabból. Irén szintén összegyűrtte a kiválasztott papírt, egy piros lapot. Sanyi barna csónakot hajtogatott. Én egy sima fehér lapot választottam, és nem csináltam vele semmit.

Ahogy az első alkalommal, úgy most sem kértem, hogy mondják el, mit miért választottak (a színt, az alakot, az elhelyezést). Viszont ezúttal feltett szándékom volt, hogy a csoportalkalom végén megbeszéljük, mi van bennük, fenntartva az esetleges változtatás lehetőségét. Titkon örültem is volna, ha változtatnak, bíztam benne, hogy vizuálisan is ki fogják tudni fejezni az érzéseiket.

A liturgia elején mindannyian imádkoztunk, mindenki szabadon, egymás után, hangosan. Az előző alkalmakhoz képest sokat változott az imádságok hangvétele, az eddig domináló fájdalom és szomorúság érzését egyre inkább felváltotta a remény. Ez elsősorban abban mutatkozott meg, hogy sokkal kevesebbszer hangzottak el a „fáj, fájdalom, fájó, elbúcsúzni, elköszönni” és hasonló kifejezések, ellenben szinte mindenkinél megjelent a „remélem, reménykedem, bízom benne” és több hasonló értelmű szó. Az imát egymás kezét megfogva a húsvéti gyertya körül ülve végeztük, amely még ekkor sem volt meggyújtva.

Ima után Csabi ötletére hallgatva *Antoine de Saint-Exupéry A kis herceg* című művéből olvastam fel egy részletet a befejező fejezetek közül. Nagyon megérintette őket, ahogy engem is. Felolvasás után egy ideig csendben maradtunk, majd megkérdeztem őket, van-e

köztük olyan, aki úgy érzi, meg tudja, meg akarja osztani az érzéseit, gondolatait. Nem tagadom, amikor készültem a találkozóra, kicsit féltem e lépéstől. Ha jobban belegondolok, én nem szívesen beszéltem volna akkor magamról, különösen nem tizenhat éves fejjel. Aztán persze az is eszembe jutott, hogy az egykori baráti társaságomban pont azért éreztem jól magam, mert bármiről bármikor a legőszintébb módon tudtunk beszélgetni. Bízam a csapatban, tudtam, milyen szoros barátságban vannak, pontosabban számomra ez mindig is így látszott. Sok olyan kérdés merült fel már egy-egy „rendes” csoport-összejövetelen, amelynek kapcsán elcsodálkoztam, milyen őszintén el tudják mondani egymásnak a legféltettebb benső gondolataikat is.

Gábor a következőt mondta: „Kicsit olyanok érzem magam, mint az író, aki nem érti, hogy miért fog az történni, ami történni fog. De amikor belegondol, hogy mi lesz, akkor az nagyon rossz neki. Félt, hogy a barátját el fogja veszíteni. De tudja is, hogy el fogja, mert tudja, mi vár rá. Mi elvesztettük a barátunkat. Mi is gyászolunk. Én azt hittem, erős vagyok, és nem fog eluralkodni rajtam a gyász. Napokon át nem aludtam. Nem attól féltem, hogy mi lesz, mert már bekövetkezett. Én attól féltem, hogy mi lesz, ha ez igaz. Nem akartam tudomásul venni, hogy egy jó barát nincs többé. Most viszont egyre inkább... áhhh, nem is tudom... erről még nem akarok beszélni, talán majd valaki más után. Majd a végén.”

Tőle a mindig csendes és visszahúzódó Irénke vette át a szót, csodálkoztam is, hiszen a legtöbbször vagy nem szól semmit, vagy csak egy-két szót, általában azt is a többiek után. „Három hete másra sem tudok gondolni. Tudjátok, mit éreztem. Nagyon összetört az egész. Nehezen tudom elengedni. De el kell, tudom. Neki sem lenne jó, ha nem engedném el. Nem hiszek a szellemekben, de tudom, hogy itt van velünk. A szívemben. Meg a tettekben. És miért kéne onnan kidobni? Csak engedjük meg neki, hogy ott legyen.”

Juli a szavába vágott: „Ugyanezt képzelem én is, vagyis ugyanezt akartam mondani. Mi itt három hete bőgünk, hogy jaj, meghalt Tibi. Tudjátok, a múlt héten éppen el voltam otthon teljesen billenve, mert eszembe jutott. Erre nagyika megkérdezte, mi a bajom. Mondom neki, hogy mi. Erre azt monda, hogy ne szomorkodjak, mert ő már a mennyországban van. Erre mondtam, neki, hogy ezzel ne vigasztaljon, nem vagyok már dedós. Erre ő meg azt mondta: miért, azt hiszem a mennyország csak mese? Nem, mondom neki, hiszem, hogy van. »Hát akkor? Miért, szerinted hol van a barátod? Ott a mennyországban, meg a szívedben, az emlékeidben. Miért, amikor a nagypapád eszembe jut, nem ugyanezzel vigasztalom magam? Ott van a mennyben, és mosolyog rajtam, hogy na, Julcsa, nekem már milyen jó itt, te meg csak süssél-főzzél... Ilyenkor mindig mosolygok magamban.« Na, ezt mondta nagyika, erre megjelent azonnal előttem Tibi arca, ahogy a mennyországban van. Azért mosolyogni még nem nagyon tudok, mert hiányzik, de azért már nem sírom el magam.”

Csabi is hozzászólt. „Tudom, hogy többet nem fogunk együtt hülyéskedni. Tudom, hogy többet nem sétálunk ki az erdőbe meglesni az őzeket. Azt is tudom, hogy már a mennyországban van. A fájdalom is elmúlik belőlem. Tudom, csak... csak lassan. Azt is érzem, hogy nem ment el egészen, hiszen itt van a szívünkben, itt van a gondolatainkban. A tettekben, az enyémben, mindannyiunkéban ugyanúgy. Soha nem szoktam a *Szuperinfó*-ban a gyász-híreket elolvasni. Hülyeség az egész. De a múltkor a konyhában pont ott volt nyitva. Éppen csak rápillantottam, és egy mondat valahogy megragadt a fejemben: »Csak az hal meg, akit elfelednek.« Tibi itt él bennünk. Van egy láthatatlan barátunk. Elköltözött, nem is jön vissza, de van. És itt van.”

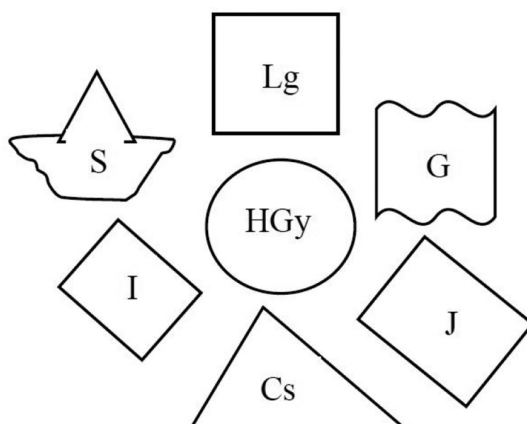
Sanyi nagyon feszengett, látszott, hogy már hamarabb meg akart volna szólalni. „Nem tudom, Feri atya, emlékszel-e, hogy mielőtt a baleset történt volna, pont előtte vasárnap a mennyszágról beszéltél. Meg hogy valójában azért teremtett meg bennünket Isten, mert a mennyszágra együtt akar lenni velünk. És ez az egész földi élet csak olyan, mint az előszoba, nem ez a lényeg, fontos, de nem ez a legfontosabb, hanem ami utána jön. A mennyei születésnap, ezt mondtad, ha jól emlékszem. Akkor ezen nagyon elgondolkodtam. Pont azon a vasárnap reggelen hívták fel anyumékat az unokatesómék, hogy meghalt valami rokonunk, anya magyarázta, hogy ki, de nem ismertem. Viszont aznap ez járt az eszemben, mi van, ha meghalunk. Aztán ezt mondtad a misén. Aztán meg a héten akkor ez történt Tibivel. Ennek a húsvéti gyertyának égni kellene, nem? Nem a feltámadott Krisztust jelképezi? Nem az örök életet? Akkor meg miért nem ég?”

Elejétől bíztam benne, majdcsak eszébe jut valamikor valamelyik gyereknek, hogy meg kellene gyújtani a gyertyát. De csak titokban reméltem, hogy ilyen összefüggésben. „Máris meggyújtjuk – mondtam. – Csak még Gábornak meg szeretném adni a lehetőséget, azt kérte, majd a végén.”

Gábor mély levegőt vett. „Tudjátok, valami olyasmit akartam elmondani, amit ti is. Csak szégyelltem magam. Szégyelltem, hogy én nem sírok, nem azért, mert nem gyászolom, mert de, csak valahogy bennem nem egy halott Tibi él. Hanem egy élő. Így, hogy ti is el mertétek mondani, hogy ezt érzitek, így már én is.”

Megkérdeztem a csoportot, mi lenne, ha együtt gyújtanánk meg a húsvéti gyertyát. Mindenki kapott egy kis gyertyát, amit meggyújtottunk, aztán egyszerre, közösen gyújtottuk meg a saját kis gyertyáinkkal az örök élet, a feltámadás jelképét. Remélem nemcsak számomra volt katartikus ez a mozzanat, nekem mindenesetre felemelő élményt nyújtott.

3. ábra A húsvéti gyertya és a papírlapok elhelyezkedése a harmadik alkalommal (zárókör)

„Atya, te még nem mondtad el, mi van most benned” – szólt az egyik fiatal. „Jogos, igazad van – feleltem. – Tudjátok, bennem békesség van. Felzaklatott nagyon Tibi halála, nem tudtam napirendre térni felette. Mindig felzaklat, ha egy nálam fiatalabb ember meghal, függetlenül attól, hogy ismertem-e, vagy sem. De így, hogy ismertem, rendkívül mélyen érintett. Azt hiszem, a saját elmúlásommal nem tudok, vagy nem akarok igazából szembenézni. És emiatt volt ez most is bennem, mondom, azon túl, hogy egy jó barátot veszítettünk el. Igen, én is okoltam Istent, számonkértem rajta, hogy miért... mintha nem tudnám vagy nem hinném a választ. Csak attól még, hogy a hit megvan bennem, még nem lesz minden azonnal egyszerűvé. Nem fog a gyász kevésbé fájni. Legföljebb segít, hogy a dolgok hamarabb és könnyebben a helyükre kerüljenek bennem.”

Ezután visszatértünk a gyertya köré elhelyezett papírlapokra, elmondtam nekik, hogy lehet változtatni rajtuk, akár új lapot is lehet elővenni, akár a meglévő helyén és formáján változtatni, viszont utána megbeszéljük, hogy ki miért azt a lapot választotta, és miért úgy helyezte el, ahogy. Semelyikünk nem változtatta meg a gyertya körül a lapok helyét, és senki nem vett elő új lapot. Egyedül a lányok simították ki a lapjukat, illetve Csabi a csákót fölállította, mint egy kis sátrat.

A feltett kérdésemre, hogy ki miért választotta a lapját, és miért éppen úgy helyezte el a gyertya körül, a következőket válaszolták:

Sanyi: Azért hajtogattam a papírból csónakot, mert úgy éreztem, most egy hajót útjára kell bocsájtani. Érzem, hogy el kellene engednem a barátomat, jó lenne, ha úgy el tudnám engedni, mint ahogy a hajóács elengedi a csónakot, ha az elkészült. De nehezen megy. Még nem megy. Csak szeretném. A színe meg azért barna, mert nem találtam hirtelen feketét, ezen akadt meg a szemem.

Csabi: Tudom, azt hittétek, hogy csákót hajtogattam. Pedig ez most így áll jól, ez egy sátor, nem csákó. Egy olyan sátor, ami megvéd, hogy ne legyen baj. Tudjátok, ahogy Tibi meghalt, elgondolkodtatott, milyen könnyen vége lesz az életünknek, milyen védtelenek vagyunk. Aztán eszembe jutott a színeváltozás története. Hogy a sátor ott is a védelmet is jelentette. Én nem akarok elmúlni. Ezért úgy érzem, nekem kell a védelem. A gyertya meg Jézus. Ő majd megvéd.

Iren: Piros, mert feldúlt ez az egész. Felzaklatott, és most is még felzaklat, ha csak rá gondolkodom. Összegyűrtem, ezzel fejeztem ki a haragomat. Aztán most szétnyitottam, mert most megnyugodtam.

Juli: Azért ezt a kékeset választottam, mert megtetszett, a színnek különösebben nem volt oka. Csak szeretem a kéket. Összegyűrtem, hogy olyan legyen, mint egy sündisznó. Most meg kiterítettem, mert már nem akarok sündisznó lenni.

Gábor: Zöldet választottam, mert szeretem a zöld színt. Jó ránézni, engem megnyugtat. Összehajtogattam, mert a papírt nem lehet összetörni. Akkor talán azt tettem volna. Így összehajtogattam, és várom, hogy Isten majd kisimítja a lapomat újra. Bár azt hiszem, nagyjából már meg is tette ezt. Sokkal nyugodtabb vagyok most.

Feri atya: Abban, amit az előbb mondtam, nagyjából benne van a válaszom. Bennem már béke van egy ideje. Persze, lehet, csak elnyomom magamban az érzéseimet, és nem akarok szembenézni velük. Lehet, hogy a szívemmel be akarom csomagolni. De tudom, hogy nem szabad, hanem gondolkodnom, rágódnom kell rajta.

Önmagamra reflektálva elmondhatom, hogy valóban nehezen tudok szembenézni a nálam fiatalabbak elmúlásával. A bennem lévő békétlenséget nem is annyira maga az elmúlás, a halál, hanem az életkor okozza. Lelkipásztori praxisom során mindig nehezen viseltem, amikor egy nálam fiatalabb, pláne sokkalta fiatalabb személyt kellett elbúcsúztatnom. Hogy ez az érzés, illetőleg a bennem keletkező feszültség honnan forrásozik, sajnos változatlanul nem tudom, de igyekszem személyiségemnek ezt a részét is egyre mélyebben megismerni, hogy a mindenkori klienseimet, akik a gyász folyamatban a segítségemet kérik, még adekvátabb módon tudjam kísérni.

A gyász e közösségi feldolgozása viszont nagyszerű, szinte valóban katartikus érzést adott nekem is, örülök, hogy – különösen is lelkigondozó lelkipásztorként – részese lehettem.

SZAKMAI SEGÍTSÉG, SZUPERVÍZIÓ

Köztudomású, hogy a papi szolgálat mennyire sokrétű. Számos feszültségforrás, stresszor van jelen a szolgálatvégzés során, és minél pontosabban szeretné végezni a feladatát a lelkipásztor, e negatív erők annál inkább hatnak. Mindezeket túl szakmai kérdések is bőségesen előkerülnek a mindennapi lelkipásztori munkával kapcsolatban, nem is szólva a lelkivezetés-lelkigondozás szolgálata által felvetett dilemmákról.

Vidéki lelkipásztorként az egyik legnagyobb szívfájdalmam a megfelelő szakmai közösség szinte teljes hiánya, gondolok itt a mentálhigiénés szemlélettel, végzettséggel is rendelkező személyekre, kollégákra. Úgy érzem, a lelkipásztorok közül sokan nem ismerték még föl a lelkigondozásnak mint professzionális segítőfoglalkozásnak a lelkipásztori szolgálatban betöltött szerepét, illetőleg a lelkigondozói attitűdöt hordozó lelkipásztori munkának a jelentőségét.

A paptestvérek közül többen értetlenül, illetve kifejezetten ellenségesen fogadták, amikor például egy esperesi kerületi papi összejövétel alkalmával – természetesen a diszkréció szabályainak maximális megtartásával – beszéltem az esetről és a fiatalokkal végzett közös liturgiákról. Volt, aki „felesleges, sőt káros bohóckodásnak” minősítette, de szerencsére volt, aki elismerően nyilatkozott a mentálhigiénés szemlélettel átitatott papi szolgálatról.

Így igazán nagyobb szakmai plénum elé nem tudtam vinni az esetet, pedig még soha nem éreztem annyira a hiányát a segítségnyújtásnak, illetve a szupervízióknak, mint ezen esethez kapcsolódóan. Egyedül a lelkivezetőmmel sikerült átbeszélgetnünk az egész helyzetet, ami komoly segítséget jelentett a továbbiakra nézve.

Sajnos – mint az élet oly sok pástján – a lelkigondozás szakterületén is érezhető egyfajta főváros-, illetve nagyváros-centrikusság. Minél kisebb helységeken belül végzünk lelkigondozói szolgálatot, annál nehezebb elérhető távolságon belül szakmai közösséget találni, és épp a távolság adta nehézségek miatt nagyon nehéz egy-egy ilyen jellegű közösség megszervezése is. Pedig azt hiszem, a szakmai munkát rendkívüli módon elő tudná segíteni egy ilyen esetmegbeszélő csoport, szupervíziós kör.

ELŐRETEKINTÉS

A közösségi lelkigondozás sok mindenben hasonlít az egyéni lelkigondozói kapcsolatra, de legalább olyan sok mindenben el is tér attól. Rendkívül izgalmas területe ez a mentál-

higiénés segítőmunkának. Számomra, mint említettem, szinte teljesen új volt a közösségben végzett lelkigondozás, hiszen a legtöbbször egyéni utakkal, egyéni (ki)útkeresésekkel keresnek meg a kliensek. Az egyéni lelkigondozásban is sokszor van olyan érzésem, hogy számos „mellékvágányt” végig kell járni ahhoz, hogy célba érhessünk a kliensekkel, de a közösségi lelkigondozás halmozottan sok „mellékútvonalat” rejt, melyeket akár a kliensekkel együtt, közösségben, akár egyéni foglalkozás keretében végig kell járni.

Az ifjúság körében végzett mentálhigiénés szolgálat különlegesen is igényli a lélektani háttérismereteket e korosztállyal kapcsolatban. Rendkívül hasznosnak bizonyulnak – és annak bizonyultak e konkrét esetben is – a fejlődés-lélektani ismeretek, sőt megfelelő háttérismeretek nélkül semmiképpen sem lehet professzionálisan végezni a segítői szolgálatot.

Az ifjúság körében végzett lelkigondozói szolgálat eredményessége szempontjából meg kell említeni a leglényegesebb szempontot: az elérhetőséget. A legfontosabb, hogy ott kell élni közöttük, elérhetőnek, „a szögről leakaszthatónak” kell lenni, mert a fiatalok tapasztalatom szerint sokkal nehezebben szólítják meg a segítőt, mint a lelkiileg érettebb felnőttek.

Meggyőződésem szerint a lelkipásztori szolgálatnak – felekezettől függetlenül – alapvetően lelkigondozói beállítottságúnak kellene lennie. A lelkigondozói attitűd a papok munkájában semmiképpen sem káros, nem bibliaellenes és az egyház tanításával sem ellentézik. Nyilván fontos a helyes önismeret is, csakúgy, mint a jó helyzetfelismerő képesség, hogy a dolgokat tudjuk a helyükön kezelni.

Manapság sok esetben előre meghatároznak bizonyos sikerkritériumokat. Kérdés, hogy egy közösségi lelkigondozói gyakorlattal kapcsolatban megnevezhetünk-e ilyeneket. Egyáltalán mit nevezünk e téren sikernek? Célunk a pozitív lelki változás, amit nehéz mérhetővé tenni. Ugyanakkor azt hiszem, a kliensek visszajelzései mindig jól mutatják, jó-e az irány, amerre haladunk, vagy kell-e változtatni rajta. Konkrét esetemben egyértelműen pozitív kicsengése volt a folyamatnak, és mára azt hiszem, valamennyiünkben le is zárult, el is varródott majd minden szál.

De mindaz, amit eddig említettem, meggyőződésem szerint még mindig semmit sem ér a legfontosabb, az Isten kegyelme nélkül. Csak a hit alapján, az imádságban átélt és átértékelt helyzetek által láthatjuk magunk előtt, merre visz tovább az út. És lehet, hogy most még valóban „csak tükör által, homályosan” látunk, de épp Isten Lelke biztosítja, hogy ez a homályos látás mégsem téveszt célt. Csak ki kell tartani benne.

A szerző római katolikus lelkipásztor, ifjúsági és sportterületi lelkigondozó (Hercegekút)

Ferenc Mészáros: „The Lord God will wipe away tears from all faces” (Is 25,8). Processing Grief in a Parish Youth Community. *Originally, this study was written as a thesis, but it is no secret that it was explicitly designed for the purpose of seeking forms of pastoral care. The writing describes a tragic event that occurred in a parish youth group – the sudden death of one of their members – and, by presenting the pastoral care and direction offered to help them process this event, it tries to show how liturgy can become a tool of pastoral care. It narrates about the characteristics of bereavement, especially those of adolescent grief, that such a pastoral practice needs to consider. The knowledge of psychological characteristics is a fundamental condition for efficient pastoral care.*

The study also draws attention to the difficulties related to this type of pastoral practice and seeks ways to overcome these difficulties. It emphasises the significant possibilities and palpable results of a pastoral service that shows affinity to mental health.

As a conclusion the author states that, beyond all human cleverness and technique, true efficiency is assured by cooperation with God.

Keywords: *adolescence, death, grief, communal pastoral care, liturgy.*